בס"ד

עמק השבוע

גליון קמג

פרשת וישב תשפ"ז וחימים שסביבותי'ה

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת הרה"ג ר' **ראובן מלך שוואדץ** שליט"א
מחבר סדרת הספרים
עמקי ראובן, גינת ראובן, זמני ראובן, חוסן ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

שנה ג

האם מותר להתענות בערב חנוכה

עיין בשו"ע או"ח סי' תרפ"ו ס"א דאיתא וז"ל בחנוכה ופורים מותר להתענות לפניהם ולאחריהם. עכ"ל. הרי מבואר דמותר להתענות בערב חנוכה. אבל עיי"ש במ"ב ס"ק א' דאיתא וז"ל וב"ח כתב דבחנוכה אסור להתענות לפניו וכן הוא ג"כ דעת הפר"ח. עכ"ל. והנה המ"ב לא הכריע בזה, ונשאר שיש בזה מחלוקת אם מותר להתענות בערב חנוכה. ועי' גם בערוה"ש בסי' תר"ע שכתב ככל דברי המ"ב וסיים וז"ל ומ"מ מי שרוצה לסמוך על הטור והשו"ע ולהתענות מי יוכל למחות בידו וכל לבבות דורש ד' ובלבד שתהא כוונתו לשמים. עכ"ל. ועי' בשו"ת דברי משה או"ח סי' ל"ז.

והנה כיון דלית בזה הכרעה לאסור להתענות, א"כ אפשר דלהלכה רק אין להתענות היכא דהתענית שהוא רוצה להתענות הוי תענית נדבה בעלמא, דבזה י"ל דאין להכניס עצמו לספק איסורא כדי להתענות תענית נדבה, אבל אם יש לו סיבה גמורה להתענות (עי' לקמן) אפשר דבזה שפיר יכול להתענות.

אבל בדברי השו"ת דברי משה הנ"ל מבואר דאפילו תענית יארצייט, אין להתענות למעשה בערב חנוכה, וא"כ מבואר דאפילו כשאינו תענית נדבה בעלמא, אפ"ה למעשה אין להתענות בערב חנוכה. וכן יעו"ש בהמשך דברי המ"ב דאיתא וז"ל הנה יש נוהגים להתענות לפני חנוכה תמורת ער"ח ואין לשנות מנהגם אבל לכתחלה לא ינהוג כן ועכ"פ אסור לגזור בו תענית צבור. עכ"ל. הרי מבואר להדיא דאפילו תענית הבא במקום תענית בערב ראש חודש, דהיינו תענית ד"יום כפור קטן", אין לנהוג לכתחילה להתענות למעשה בערב חנוכה.

האם יש להתענות יום כפור קטן "מוקדם" לפני ראש חודש טבת

הנה כיון דאין לו להתענות "יום כפור קטן" בערב חנוכה וכנ"ל, לכאורה יתענה ביום כ"ג כסלו. דהנה היה אפשר לומר דכל החפצא דהתענית ד"יום כפור קטן" הוא בכ"ט לחודש, ואם אינו יכול להתענות ביום כ"ט אינו מתענה כלל (עי' לקמן), אבל בע"כ דה"יש נוהגים" הנ"ל אינם סוברים כן, דהא הם היו מתענים ביום כ"ד כסלו, וא"כ מבואר דהם סוברים דמתענים ביום הקרוב ביותר לראש חודש שאפשר להתענות, וא"כ כיון דאינם יכולים להתענות ביום כ"ד כסלו יש להו להתענות ביום כ"ג כסלו. ושו"ר בכף החיים על או"ח שם ס"ק ה' דאיתא וז"ל יש נוהגין להתענות לפני חנוכה תמורת ערב ראש חודש, ואין לשנות מנהגא, אבל לכתחלה לא ינהוג כן וכו', ומכל מקום נראה דהנכון לעשות התרה ולהתענות בכ"ג בכסליו לאפוקי נפשיה מפלוגתא, וגם בלאו הכי הוא מקדים ואינו מתענה בזמנו, ויש לעשות המצוה מושלמת מכל הצדדין. עכ"ל.

ויש להוסיף דלפ"ז כשחל חנוכה ביום ראשון, יתענה ביום חמישי שלפניו, יום כ"ב כסלו, וכשחל חנוכה ביום שני, יתענה ביום חמישי שלפניו, יום כ"א כסלו. ושו"ר בספר מועד לכל חי סימן כ"ז ס"ק ב' דאיתא וז"ל ערב ראש חדש טבת אנחנו נוהגים לעשות התענית ביום כ"ג כסליו, וכשחל כ"ג בשבת אז הוא ביום א"ך. עכ"ל. ועי' בספר לנפש תדרשנו דמבואר הרבה פעמים שהגר"ש דבליצקי ז"ל היה מתענה ביום חמישי כ"א כסלו תמורת תענית ערב ראש חודש.

עמק הלשון
עיונים וביאורים בהלכות שמירת הלשון

למה חז"ל לא הגדירו איך לקיים "זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים" כמו שהגדירו איך לקיים שאר המקומות דכתיב בהו "זכור"

עמוד ג

עמק השבת
עיונים וביאורים בהלכות שבת

האם סופגנים מטוגנים הם "מבושלים" ונפק"מ לענין הנחתן במשקה רותח בשבת

עמוד ג

הנה עי' במ"ב בסימן תי"ז ס"ק ד', דכשהביא הענין דתענית יום כפור קטן כתב דאם חל ער"ח ביום שבת מקדימין להתענות ביום ה'. ולכאורה חזינן מזה דגם המ"ב סובר דלא אמרינן דכל החפצא דהתענית ד"יום כפור קטן" הוא בכ"ט לחודש. וא"כ לכאורה שפיר יש לנהוג למעשה כהני שיטות הנ"ל, דמי שמתענה בכל חודש ביום כפור קטן דיש לו להתענות בכ"ג כסלו, ואם חל חנוכה ביום ראשון יש להתענות בכ"ב כסלו, ואם חל חנוכה ביום שני יש להתענות בכ"א כסלו.

אבל מאיזה סיבה המ"ב בסי' תרפ"ו שם רק כתב דלכתחילה לא להתענות בערב חנוכה תמורת ערב ראש חודש, ולא כתב להתענות בכ"ג כסלו. ולכאורה משמע דס"ל דאין מתענים "יום כפור קטן" קודם ראש חודש טבת כלל.

וכן הוא המנהג למעשה בהרבה קהילות, דאינם סוברים כהיש נוהגים הנ"ל, ואינם סוברים כדברי המועד לכל חי והכף החיים והגר"ש דבליצקי הנ"ל, ואינם מתענים "יום כפור קטן" קודם ראש חודש טבת כלל.

למה אין להתענות יום כפור קטן "מוקדם" לפני ראש חודש טבת

הדברים צ"ב, למה אין מתענים קודם ראש חודש טבת כלל, הא ראינו דגם המ"ב סובר דלא אמרינן דכל החפצא דהתענית ד"יום כפור קטן" הוא בכ"ט לחודש, דהא בכל חודש כשער"ח חל בשבת מקדימין התענית ליום חמישי, וכן נוהגין בהני קהילות הנ"ל למעשה, וא"כ למה אין מתענים קודם ראש חודש טבת כלל.

ולכאורה י"ל בזה, דשאני "קודם ראש חודש טבת" וכיוצ"ב דליתא לתענית דיום כפור קטן כלל כיון דערב ראש חודש בהני חדשים הוא יום האסור בתענית, דכיון דליתא לתענית בערב ראש חודש לכך לא מקדימים להתענות ביום אחר, משא"כ בחודש בעלמא, הרי בעצם יש תענית דיום כפור קטן, דערב ראש חודש בשאר חדשים אינו יום האסור בתענית, ולכן היכא שב"מקרה" ערב ראש חודש חל בשבת מקדימין להתענות ביום אחר במקום להתענות בערב ראש חודש. וא"ש.

הנה לפ"ז נמצא לכאורה דליתא ליום כפור קטן בהני חדשים משום שיש איסור תענית גרידא בער"ח, אבל אפשר שיש להוסיף בזה, דהנה ראיתי בהרבה ספרים שהביאו סימן להחדשים שאין אומרים יום כפור קטן קודם לראש חודש, "חטא"ת", דהיינו ח'שון ט'בת א'ייר ת'שרי.

וי"ל דביאור הדברים הוא כך, דהנה עי' בספר אליהו רבה או"ח סימן תי"ח דאיתא וז"ל אנשי מעשה מתענין ערב ראש חודש **והוא במקום שעיר ראש חודש** על מיעוט ירח. עכ"ל. וכ"ה גם בעוד הרבה ספרים, לדוגמא, עי' בספר כף החיים על או"ח סימן תי"ז ס"ק י' דאיתא וז"ל יש חסידים ואנשי מעשה שנוהגין להתענות בערב ראש חודש, וכתוב בספר מנות הלוי שהטעם הוא שתענית בא להם **במקום שעיר** שהיו מביאין על מיעוט הירח. עכ"ל. הרי מבואר דיום כפור קטן מכפר במקום ה"שעיר חטאת" דראש חודש.

וא"כ י"ל דזהו ביאור הסימן הנ"ל, דבהני חדשים כבר יש את הכח של החטאת גם בלי להתענות, ולכן לא מתענים, אבל בחודש בעלמא ליתא להכח של החטאת אא"כ מתענים, ולכן מתענים.

הנה יש מקום לומר שיש חילוק בין "מרחשון אייר ותשרי" ל"טבת", די"ל דאין תענית קודם "ראש חודש אייר" ו"ראש חודש מרחשון" משום דאין מתענים כלל בניסן ותשרי (מלבד בעשרת ימי תשובה) וא"כ אין שום יום להקדים ולהתענות, ואין תענית קודם "ראש חודש תשרי" משום דלא בעינן תענית בערב ראש חודש לכפר משום דנשיג הכפרה בעשרת ימי תשובה בתשרי עצמו, אבל בטבת שפיר יש להתענות ביום הסמוך לחנוכה, דהא יש יום להקדים התענית לו, וא"כ יש מקום לומר דהמנהג של הקהילות הנ"ל לא להתענות כלל ב"חטא"ת" רק מובן בשאר החדשים אבל לא בטבת.

ולפ"ז יש מקום לומר שיש ביאור מיוחד להא שאין מתענים קודם טבת, אף אם אין ביאור זה ביאור להא דאין מתענים קודם חשון ניסן ותשרי. דהנה לכאורה יש אופן לומר דהא דאין מתענים בערב ראש חודש טבת אינו רק משום שיש איסור תענית בחנוכה, אלא הוא גם משום דבעצם, ימי חנוכה, סוף כסלו ותחילת טבת, הם מופקעים מהתענית ד"יום כפור קטן". וי"ל בביאור הדברים, דהנה יסוד התענית דיום כפור קטן הוא המצב ד"מיעוט הלבנה" הקיים בסוף החודש, והנה לפ"ז יש לומר דחנוכה היא מופקע בעצמותה מתענית דיום כפור קטן, ויש להסביר בזה, ובהקדם, דהנה עי' במהר"ל בס' נצח ישראל פרק מ"ו שכתב דיו"ט הוא מעין ימות המשיח, עיי"ש, והנה מבואר מזה דימים טובים הם ימים שיש בהם בבחינת לע"ל יותר מימות החול, ולפ"ז לכאורה א"ש הא דהימים טובים הם בט"ו בחודש, בזמן מילוי הלבנה, (ואפילו ימי פורים הם בי"ד וט"ו בחודש דהיינו זמן מילוי הלבנה, ושבועות הוא נ' ימים מפסח ואין לו תאריך עצמי בימי החודש,) דהא אנו מתפללים בקידוש לבנה שלא יהא שום מיעוט בלבנה, ומשמע מזה דסבירא לן דלע"ל הלבנה תמיד תהא במילואה, וא"כ בימים טובים שהם בחינת לע"ל א"ש שהלבנה היא במילואה. ויש להעיר דמאידך גיסא חנוכה הוא בסוף החודש, והדבר צ"ב.

ואפשר די"ל בזה דאין חנוכה דוקא בסוף החודש, אלא חנוכה הוא המשך ארוך מסוף החודש שעבר לתחילת החודש הבא. ויש להסביר הדברים, דהנה התחדשות הלבנה היא דוגמא להתחדשות דכלל ישראל לע"ל וכמו שאנו אומרים בקידוש לבנה. והנה עי' בס' כד הקמח לרבנו בחיי ערך נר חנוכה ובשפת אמת שבת חנוכה תרמ"ו דמבואר דחנוכת בית חשמונאי היא ג"כ חנוכה להבית השלישי ומלכות המשיח. (וראיתי בס' ימי חנוכה מאמר י"א דאיתא וז"ל וזה נראה גם מבואר בלשון המזמור "מעוז צור" המסיים **אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח**, ומבואר בלשון זה דחנוכת המזבח שלע"ל תהיה במהלך של אז אגמור דהיינו שכבר היתה לה התחלה מקודם ורק דכשתבוא הגאולה השלמה יהיה הגמר של חנוכת המזבח וזה מבואר היטב לפי המבואר דהתחלת החנוכה היתה כבר בחנוכת בית חשמונאי ולע"ל כשתבוא הגאולה השלימה תהיה החנוכה בבחינת אז אגמור שיהיה הגמר של חנוכת המזבח. עכ"ל.) **וא"כ א"ש דחנוכה הוא מסוף החודש לתחילת החודש** דזה מרמז על הא דכלל ישראל הם בגלות ונתמעט אורם ולע"ל יתרבה אורם.

הנה לפ"ז נמצא דחנוכה הוא התחלת ההכנה להימים שלא יהא בהם מיעוט הלבנה, וא"כ י"ל שבסוף כסלו ליתא להתענית דיום כיפור קטן כלל, דשאני סוף כסלו משאר חדשים דכבר מתחילים להכין לזמן שלא יהא בהם מיעוט לבנה.

ולפ"ז י"ל דאין מקדימים להתענות בסוף כסלו בימים הסמוכים לחנוכה, דרק בשאר חדשים, אם נפל ער"ח ביום האסור בתענית אז מקדימים לתענית, דמתענים ביום הקרוב ביותר לסוף החודש שאפשר להתענות, דגם ביום הקודם הוי מצב דמיעוט הלבנה אף דאינו המיעוט של ער"ח, אבל עדיין הוי ירח ממועט, משא"כ בסוף כסלו דיש בחינת תיקון למיעוט הלבנה, וסוף החודש הוא יו"ט, בזה יש בחינה דליתא להאי מצב דמיעוט הירח, ולא מתענים מחמת מיעוט הירח כלל. ובהאי חודש במקום להתענות מדליקים המנורה ומוסיפים בזה אור, וממילא קיים בחינה דאין סיבה להתענות.

עמק הלשון

עיונים וביאורים בהלכות שמירת הלשון

בחמלת ד' עלינו מתחילים השבוע לייחד חלק מהגליון השבועי לעיונים וביאורים בספר חפץ חיים. [בגליון הבא נתחיל בעז"ה עם החלק השני של הספר, "הלכות רכילות", כי כעת התחלנו ללמוד חלק זה של הספר בכולל.]

ויש תועלת מיוחדת לכתיבת עיונים וביאורים בהלכות שמירת הלשון, דעיין בפהמ"ש להרמב"ם בסוף פ"ק דמס' אבות שהאריך בענייני לשון הרע ובסוף דבריו כתב וז"ל אמנם ספרתי קצת מה שספרו בזה החטא אף על פי שהארכתי, כדי שיתרחק ממנו האדם בכל יכלתו וישים כוונתו לשתוק, רצה לומר מזה החלק מן הדיבור. עכ"ל. הרי יש ללמוד מדברי הרמב"ם שטוב לכתוב באריכות על ענייני לשה"ר דזה מועיל לזרז האדם להתרחק מלשון הרע בכל יכלתו ולשים כוונתו לשתוק מלשה"ר.

☆ ☆

הקדמה ללימוד זה

למה חז"ל לא הגדירו איך לקיים "זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים" כמו שהגדירו איך לקיים שאר המקומות דכתיב בהו "זכור"

הנה בתורה כתוב "זכור" ד' פעמים, "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים", "זכור את יום השבת לקדשו", "זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים", ו"זכור את אשר עשה לך עמלק", ותמוה שבאידך ג' מקומות חז"ל הגדיר לנו איך לקיים את המצוה בפה, דבליל פסח מקיימים על ידי סיפור יציאת מצרים זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כדא' ברמב"ם ריש פ"ז מהלכות חמץ ומצה, ובליל שבת מקיימים על ידי קידוש את זכור את יום השבת לקדשו, ובשבת שלפני פורים מקיימים על ידי קריאת פרשת זכור את זכור את אשר לך עמלק אבל לא הגדירו מתי לקיים זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים.

ויש ליישב, דעיין ברמב"ן עה"ת (בפרשת כי תצא) דאיתא וז"ל ולשון ספרא (שם) וכו' וכן הוא אומר זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים, יכול בלבך, כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות (פסוק ח') הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך וכו', ופירושה כי אצלם השמר בנגע הצרעת מנגע הצרעת, לשמר מאד, שלא תבואך, ולעשות בה ככל אשר יורו אתכם הכהנים, וזכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים, **שתהא מזכיר זה בפה תמיד**. עכ"ל. הרי שאף שהספרא רק חייב שתהא "שונה בפיך" אבל הרמב"ן הבין שהכוונה שתהא מזכיר זה בפה **תמיד**.

ולפ"ז שפיר מובן למה חז"ל לא הגדירו זמן מסויים לקיים זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים בפה, דהחיוב הוא חיוב תמידית ולית בזה זמן מסויים.

ובביאור הא דדוקא "זכור אשר ד' אלקיך למרים" הוא חיוב תמידית, ולא כשאר אידך ג' דיני זכור שסגי בהם זכירה לפרקים, י"ל דעיין ברמב"ן בהמשך הפסוקים שם דאיתא וז"ל במעשה מרים נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, ואע"פ שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו **כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפיהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו תמיד**, כמו שאמרו (ב"ב קסה) והכל באבק לשון הרע. עכ"ל. [ועיין בסוף קונטרס זכור למרים שהחפץ חיים הביא דברי הרמב"ן.]

ומבואר ברמב"ן דהטעם דהקפידה התורה על זכירת עונש מרים הוא משום שבני אדם נכשלים בעבירה זו **תמיד**, א"כ י"ל דזהו פשוט מאד דהחיוב זכירה הוא לזכור הני דברים מספיק כדי לפעול התועלת שצריך לצאת מהזכירה. א"כ י"ל דכיון דהתועלת הנדרש הוא לשתוק מלשון הרע שנכשלים בו תמיד לכן צריך כנגד זה זכירה תמידית. משא"כ התועלת היוצא מזכירת היום שיצאו ממצרים ושבת ועמלק סגי אם זוכרים הני דברים בפה פעם בשבוע או פעם בשנה.

(לפ"ז לכאו' מוכח מהרמב"ן דהמכשול דאבק לשון הרע הוא מכשול דאורייתא.)

☆ ☆

בסוה"ד יש להדגיש דהלימוד דהני הלכות היא אופן לקיים זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים, דעיין בספר חובת השמירה להחפץ חיים בפרק ג' דאיתא וז"ל דע עוד דעיקר השמירה (מלשון הרע) לא נעשית בקבלת הלב בלבה כי אם שיהיה לו עת קבוע בכל יום אם מעט ואם הרבה ללמוד ההלכות והמוסר השייכים לענין חלק הדיבור, [אחרי שהאדם משתמש בלשונו לדבר יותר ממה שהוא משתמש בכל האברים לענייניהן צריך לידע האסור והמותר בהן כדי שידע איך להתנהג בהם ודוגמת השוחט ובודק שצריך לחזור תמיד הלכות שחיטה עד שיהא בקי בהן בעל פה כמבואר ביו"ד סימן א' עיי"ש בט"ז,] וכמו דאמרו חז"ל על הפסוק וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם, דזכירת המצות מביאה לידי מעשה, ועוד אמרו ושמרתם זו המשנה דעל ידי הלימוד שהאדם לומד נשמר הדבר הזה, וכבר הרחיב בזה הגאון הגדול ר' בצלאל הכהן ז"ל מווילנא בהסכמתו דעיקר הרפואה לאדם שלא יבוא ללשון הרע הוא בלימוד הלכות אלו ומוסריהן, וכן שמעתי מפיו הקדוש שלימוד אלו הענינים הוא בכלל מצות עשה דזכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים. עכ"ל.

עמק השבת

עיונים וביאורים בהלכות שבת

בחמלת ד' עלינו מתחילים השבוע לייחד חלק מהגליון השבועי לעיונים וביאורים בהלכות שבת. ועי' במשנה ברורה בההקדמה לחלק ג' דאיתא וז"ל זכות שמירת שבת כהלכה מועיל למחול לו על כל עונותיו כמ"ש בגמרא כל המשמר שבת כהלכתו אפילו חטא כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע אל תקרי מחללו אלא מחול לו ומה שאמר כהלכתו משום שידוע שיש ל"ט אבות מלאכות ובכל אב כמה וכמה תולדות ובירושלמי פרק כלל גדול איתא דר' יוחנן ור"ל דייקו כ"כ עד שמצאו בכל אב ל"ט תולדות ולזה רמז הגמרא שישמור שבת כהלכה דהיינו שלא לחלל אותה בשום פרט, אך באיזה ענין נוכל לבוא לזו המדרגה שישמור שבת בכל פרטיו העצה היעוצה לזה שיראה לזרז את עצמו ללמוד הלכות שבת ולחזור עליה תמיד כדי שידע האסור והמותר דאל"ה אפילו אם ילמוד כל ענינים המוסרים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו וכדאיתא במדרש משלי לדעת חכמה ומוסר אם יש בידו של אדם חכמה הוא יכול ללמוד מוסר ואם אין בידו של אדם חכמה אין יכול ללמוד מוסר והכונה דאם הוא טועה בעיקר הענין שחושב שאין זה בכלל איסור מה יועיל לו המוסר בזה וה"נ בענייננו אם הוא חושב על איזה דבר שאין זה בכלל מלאכה או שבות לא יועיל לו שום מוסר וכו' וכבר העיד בנו הגאון בעל אורים ותומים בספרו יערת הדבש כי א"א כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמוד כל הדינים על בורים היטיב היטיב. עכ"ל.

☆ ☆

האם סופגנים מטוגנים הם "מבושלים" ונפק"מ לענין הנחתן במשקה רותח בשבת

מהו דין הסופגנים המטוגנים בשמן עמוק, האם נחשבים ל"דבר מבושל", דהיינו האם טיגון בשמן עמוק חשיב כ"בישול" ממש, או האם הוא חלוק מ"בישול". ונפק"מ אחת, האם מותר להניח הסופגנים בתוך משקה חם (רותח) בשבת, דאם הם כבר מבושלים מותר להניחם בתוך משקה חם (רותח) דאין בישול אחר בישול, אבל אם אינן מבושלים יהא אסור להניחם בתוך משקה חם (רותח) דהוי כמו בישול אחר צלי.

ועי' בס' שמירת שבת כהלכתה פ"א ס"ע דאיתא וז"ל שקדי מרק או איטריות מטוגנות בשמן הנמכרות כשהן מוכנות לאכילה מותר לתת אותן אפילו בכלי ראשון אם אינו עומד על גבי האש **כי הטיגון בריבוי שמן נחשב לבישול** ואין איסור בישול אחר בישול, דמה לי בישול במים ומה לי בישול בשמן, ועיין סנהדרין דף ד ע"ב ורש"י ד"ה דרך בישול, ס' תנא במ"ב ס"ק סה, וע"ש בב"י ד"ה ומחבת וכן שמעתי מהגרש"ז אויערבך ז"ל ועיין ס' שיח בפמ"ג מ"ז ס"ק ז' שמסתפק, וכ"ה להיתר בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א ס' קי"ט (י"ג) ושו"ת חשב האפוד ס' קל"ה וע"ע קצוה"ש ס' קכ"ד בבדה"ש ס"ק נ"ד שהביא מהגר"ז שמתיר בפשיטות ולכן אין הספק של הפמ"ג מוציא מידי ודאי של הגר"ז המובא בקצוה"ש. עכ"ל. ועי' גם שם לעיל בסעיף ס"ח דאיתא וז"ל אף כי מבואר שבדבר יבש המבושל כל צורכו אין בו בדרך כלל משום איסור בישול בשבת הואיל ואין בישול אחר בישול הרי יש בישול אחר אפיה אחר צליה ואחר טיגון וקליה וכן להיפך יש אפיה צליה או טיגון וקליה אחר בישול, וי"ל דטיגון בריבוי שמן דומה לבישול וממילא אין בישול אחר בישול. עכ"ל. הרי מבואר דמה שמטוגן בשמן עמוק הוא "מבושל", וא"כ מבואר דסופגנים מטוגנים הם מבושלים. ועי' גם בס' ארחות שבת ח"א עמ' י"ח דאיתא וז"ל ולענין טיגון בשמן עמוק וכו' כתב הגרשז"א ז"ל מובא בשש"כ פ"א וכו' דכיון שהגר"ז בסידורו כתב לענין דיני ברכות הנהנין דבישול בשמן עמוק חשיב לגמרי כבישול לכן יש להורות בפשיטות דהוי כבישול וכן כתב בספר מאור השבת ח"ב ס' ח' ס"ק ה' בשם הגרי"ש אלישיב ז"ל ולכן הורו שמותר ליתן שקדי מרק המטוגנים בשמן עמוק בתוך מרק רותח משום דאין בישול אחר בישול. עכ"ל.

הנה לכאורה אין הדברים מוסכמים להלכה, דעי' בשו"ת שבט הלוי ח"ז ס' י"ב דאיתא וז"ל ואשר שאלת בענין שקידי מרק בשבת בכלי שני וכו' יש מקום להחמיר ע"פ המבואר או"ח ס' שי"ח ס"ה דאנו מחמירים דיש בישול אחר אפיה, והה"ד אחרי טיגון בלי בישול גמור, וכמבואר שם שלא יתן פת בכלי שני חם שהיה סולדת בו. עכ"ל. הרי דס"ל דטיגון בשמן עמוק "אינו בישול גמור", ולפ"ז אין הסופגניות "מבושלות".

אולם שו"ר בעז"ה דאין ללמוד מדברי השבט הלוי לנידון דידן, דעי' בקובץ מבית לוי ח"ח עמ' קס"ה דאיתא וז"ל הנני בזה לעורר על מה שראיתי בקונטרס מבית לוי ח"ז בנוגע לשקדי מרק שיש להם דין של טיגון וממילא יש להחמיר בשבת בבישול כדין בישול אחר צליה כיון שטיגון ספק צליה, והנה חידוש גדול יש כאן דהרי הטיגון של שקדי מרק היינו טיגון עמוק ובכזה לענין או"ה דין בישול יש לו והנה זכיתי להכנס למו"ר בעל שבט הלוי [ז"ל] ואמר לי שבאמת כתב כן בתשובה שבה"ל ח"ז סימן י"ב ד' שמובא בקונטרס מבית לוי אבל ברור שלא התכוון להחמיר מטעם שבשבת הדין שונה מאו"ה ועיין כזה בקצות השלחן בשם פמ"ג ואחרונים להסתפק שבשבת הדין שונה מאו"ה, וא"כ לדינא אין להחמיר בשבת בטיגון עמוק, ביאר לי מרן שליט"א שהטעם שהחמיר בתשובה הוא כי בדרך הוראה כללית קשה להתיר דבר כזה שאופן יצורו משתנה ויתכן שיעשו שקדי מרק במעט שמן ויהיה להם דין טיגון וע"כ חושש גם בקפה נמס שדרכי הייצור משתנים. עכ"ל.

הנה עדיין יכול להיות דאין הדברים מוסכמים להלכה, דעיי"ש בס' ארחות שבת דאיתא וז"ל והנה המציאות היא בכמה דברים המתבשלים בשמן עמוק כגון סופגניות ושקדי מרק שאין השמן נכנס לתוכם אלא הם נאפים מכח החום של השמן המקיף אותם מבחוץ והם יבשים מבפנים ודומים בתכונתם לדבר אפוי ולא לדבר מבושל ולפ"ז היה מקום להחמיר טפי שיהיה בהם איסור בישול כאשר נותן אותם בתוך מרק חם שהיד סולדת בו אף שהמרק הוא בכלי שני משום שהמרק החם עתיד להכנס בתוכם ולשנות את תכונתם לתכונת דבר מבושל, אמנם כבר הבאנו דלמעשה הורו בזה הרבה מגדולי ההוראה להיתר, וכתב בזה מו"ר הגר"ש אוערבאך שליט"א וז"ל מהסברא והמציאות שאין כאן בישול ממש ויש כאן בישול אחר צלי ואולי דיש כאן כעין בישול כמאב"ד דלהרבה פוסקים אין תו בישול ואין להחמיר כ"כ בבישול אחר צלי שרוב הפוסקים מתירים אבל יתכן שפיר דגם מאכל בן דרוסאי אין בזה. עכ"ל. וצע"ע בזה.

דעת תורה

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

וישב אל אחיו ויאמר, הילד איננו, ואני אנה אני בא [לז, ל]

והנה באמת ראובן עצמו אמר לאחיו שישליכו את יוסף בבור כדי שימות שם (רמב"ן לעיל פסוק כ"ו), ורק רוח הקודש היא שמעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם (רש"י לעיל פסוק כ"ב), אבל השבטים עצמם היו סבורים להמיתו בגרמא זו, עד שטענו להם יהודה 'מה בֶּצַע כי נהרוג את אחינו וְכִסִּינוּ את דמו', והיינו שגם זה יחשב להם לרציחה כאילו הם הרגוהו (רמב"ן שם), ואם כן לכאורה אין מובן מה שמתאונן להם ראובן עתה כי הילד איננו, שהרי הוא זה שיעץ להם לעשות זאת.

אכן בפרשת מקץ כתיב, 'ויאמרו איש אל אחיו, אבל אֲשֵׁמִים אנחנו על אָחִינוּ' וגו', 'וַיַּעַן ראובן אותם לאמר, הלא אמרתי אליכם לאמר אל תֶּחֱטְאוּ בילד ולא שמעתם' וגו', ואף שלא נזכר בכתוב שאמר להם כן, בעל כרחך צריך לומר שקיצר הכתוב הענין בפרשה זו, והאריך בו בפרשת מקץ, וכדרך הכתובים שמקצרים במקום אחד ומאריכים במקום אחר (רמב"ן בפרשת מקץ שם), ובאמת מתחילה אמר להם ראובן 'אל תֶּחֱטְאוּ בילד', ולא קבלו ממנו, וכאשר ראה שלא שמעו לו לעזבו, אמר להם, אם כן אל תשפכו דם בידכם (רמב"ן לעיל פסוק כ"ב).

באופן דנמצא, שכאשר אמרו 'לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ' וגו', אמר להם ראובן שני דברים, דבתחילה אמר להם 'אל תֶּחֱטְאוּ בילד', ולא שמעו לו, כדכתיב 'ולא שמעתם', ואחר כך אמר להם שעל כל פנים 'יד אל תִּשְׁלְחוּ בו', והם הבינו שכוונתו למעט העונש, שאין עונש הגורם לחבירו למות, כעונש השופך דמו בידים, ולכן שמעו לו, אולם באמת היתה כוונתו 'למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו'.

ואם כן לא יפלא איפה מה שמתאונן להם עתה בשובו מן הבור 'הילד איננו ואני אנה אני בא', שהרי כבר גילה להם מתחילה דעתו שאסור להורגו, ועתה מודיע להם צערו על שלא שמעו לדבריו בזה.

ויאמר יהודה תקח לה, פן נהיה לבוז, הנה שלחתי הגדי הזה, ואתה לא מצאתה [לח, כג]

ופירש רש"י, וזה לשונו - 'תקח לה', יהיה שלה מה שבידה. 'פן נהיה לבוז', אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי, עכ"ל.

והביאור בזה, שאילו היה יהודה מחויב לעשות עוד לְאַמֵּת דבריו, לא היה ראשי להמנע מכך מחמת החשש 'פן נהיה לבוז', וכדאיתא בגמ' ברכות דף י"ט ע"ב דהמוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק, מאי טעמא, 'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד השם' (משלי כ"א), כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, אמנם אחר שעשה מה שמוטל עליו לפי הדין, ששלח לבקשה ולא מצאה, שוב היה ראשי להתחשב עם החשש 'פן נהיה לבוז', ולהמנע מחמת זה מלבקשה עוד.

ותאמר מה פרצת עליך פרץ וגו' [לח, כט]

בתרגום יונתן בן עוזיאל כאן איתא, ואמרת מה תקוף סגי תקיפתא, ועלך אית למתקוף, דאנת עתיד למחסן מלכוותא, ע"כ. כלומר, באיזה חוזק נתחזקת, ולך ראוי להתחזק, שאתה עתיד לרשת מלכויות.

ובפירוש הרמב"ן כאן הביא מדרשו של רבי נחוניה בן הקנה, שנקרא 'פרץ' על שם הלבנה הנפרצת לעיתים ונבנית לעיתים, ופירש הרמב"ן, וזה לשונו - והנה לדעתם היה שם הלבנה לפרץ, מפני מלכות בית דוד, עכ"ל. ומבואר דשם 'פרץ' מורה על זה שממנו תצא 'מלכות בית דוד'.

וכן הוא בגמ' יבמות דף ע"ו ע"ב על הפסוק 'וכראות שאול את דוד וגו' אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער' וגו' (שמואל א' י"ז) - הכי קאמר, זיל שאול, אי מפרץ אתי, אי מזרח אתי. אי מפרץ אתי, מלכא הוי, שהמלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו, ע"כ. והיינו דשם 'פרץ' מורה על מלוכה, ונקרא כן משום שבו היה כבר התהוות ענין 'מלכות בית דוד'.

ולפי זה יתבאר היטב הא דאיתא בסוטה דף י' ע"ב על מה שנאמר לעיל 'היא מוּצָאת' - 'היא מֵיפּוּקָא' מיבעי ליה, אמר רבי אלעזר, לאחר שנמצאו סימניה, בא סמאל וריחקן, בא גבריאל וקירבן. ופירש רש"י שם, דדריש מדכתיב 'מוּצָאת', דמשמע לשון מציאה, שמצאה סימניה, והיינו מפני שבא סמאל - שהוא שר של אדום - וריחקן, כדי שתשרף, ולא יצא דוד ממנה, הַמַּכֶּה את אדום בְּגֵיא מלח (שמואל ב' ח'), עכ"ל. והיינו דמכיון דמעשה זה היה מיצירתה של 'מלכות בית דוד', על כן בא סמאל וריחק סימניה, כדי שישרפוה, ותעקר בכך 'מלכות בית דוד' כבר בהתהוותה.

עמק הפרשה

הרה"ג ר' **ראובן מלך שווארץ** שליט"א

עד יגדל שלה בני [לח, יא]

הנה כתיב (פל"ח פי"א) "ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו ותלך תמר ותשב בית אביה", ופרש"י וז"ל כי אמר פן ימות מוחזקת היא זו שימותו אנשיה. עכ"ל. ופשוט דתמוה מאד לכאורה, דלכשיגדל שלה הרי ישאנה, ומאי שנא דאז לא חיישינן למוחזקת שימותו אנשי'.

ע"ע ברש"י דאיתא וז"ל כי אמר וגו' כלומר דוחה היה אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו. עכ"ל. הרי מבואר ברש"י תירוץ אחד, דאה"נ, לא היה דעתו להשיאה לשילה גם כשיגדל.

עי' ברמב"ן מה שהקשה על תירוץ זה וז"ל לא ידעתי למה יתבייש יהודה המושל בדורו מן האשה הזאת ולא יאמר אליה לכי לשלום מביתי, ולמה יטעה אותה, והיא אסורה לשלה, כמו שאמרו (יבמות סד:) בנשואים בתרי זמני הויא חזקה ועוד, כי בהיותו מקפיד על זוניה לחייב אותה שריפה נראה שהיה חפץ בה להיותה בביתו. עכ"ל.

ועיין הכא בספר זהב משבא דאיתא תירוצא אחרינא בשם הגרי"ז ז"ל וז"ל ובכתבי רבנו הרב זללה"ה איתא דלכשיגדל תהי' לו המצוה דייבום ובמקום מצוה לא חיישי' למוחזקת במתו בעלי'. עכ"ל. הרי שהגרי"ז תירץ שכשיגדל שאני, דאז יעשה מצות ייבום.

[הנה גם קודם שיגדל יש חלות דין ייבום, אבל לית בזה קיום מצוה, ולכך זה לא יציל מסכנת קטלנית. ועיי"ש בספר זהב משבא דאיתא וז"ל בעיקר מה שכתוב בשם רבנו הרב זללה"ה דגם קטן יש לו חלות לין יבום והוכיח כן מהא דתגדלנו ורק קיום מצות יבום אין לו ע"י דלאו בר מצוה הוא צ"ע, שאם גם בביאת קטן יש כבר חלות יבום ומעתה הריהי אשת אח שלא במקום מצוה ואיך מותרת בביאה שני' וכי יש חלות יבוס אחר יבום אתמהה, ובפשיטות הרי הוא כמבואר בתוס' הרא"ש פ' החולץ דטעמא דתגדלנו אינו משום דביאתו דקטן הויא ביאת יבום כי אם משום ביאה ביבמתו דכל שהיא יבמתו הותרה לו בה ביאה משום ביאה ביבמתו ויעו"ש שמדמה זה לביאת מעוברת דאף דאינה ביאת יבום מ"מ לא מחייב משום ביאת אשת אח שלא במקום מצוה משום דביאה ביבמתו היא והכא נמי יש לקטן היתר ביאה ביבמתו ומש"ה קטן הבא על הגדולה תגדלנו ולא דאית לי' חלות יבום בקטנותו ואתי שפיר דלכשיגדל יהי' לו חלות יבום ויקיים המצוה. עכ"ל.]

(לפי דברי הגרי"ז מבואר הכא להדיא דלא חיישינן לקטלנית במקום מצוה, וכבר האריכו בזה הרבה פוסקים.)

והנה תירוצו של מרן הגרי"ז ז"ל צ"ב לכאורה, דהרי בהמשך כתיב "וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה וינחם יהודה ויעל על גזזי צאנו הוא וחירה רעהו העדלמי תמנתה, ויגד לתמר לאמר הנה חמיך עלה תמנתה לגז צאנו, ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה כי ראתה כי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה". והנה בשלמא לפי רש"י מובן למה כי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה, אבל לפי דברי הגרי"ז למה גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה, הרי כבר היה יכול לעשות ייבום. וצע"ע בזה.

ועי' ברמב"ן שיש בזה תירוץ שלישי וז"ל והנכון בעיני שהיה שלה ראוי ליבם, אבל לא רצה אביו שייבם אותה ועודנו נער פן יחטא בה כאחיו אשר מתו בנעוריהם, כי נערים היו, אין לאחד מהם שתים עשרה שנה, וכאשר יגדל וישמע למוסר אביו אז יתננה לו לאשה וכאשר המתינה ימים רבים וראתה כי גדל שלה בעיניה, והוא עודנו נער לאביו כי אין לו עשר שנים והיה ממתין לו עוד, אז מהרה תמר ברב תאותה להוליד מזרע הקדש ועשתה המעשה הזה. עכ"ל.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com

או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)-

או בפקס: 1532-5326259

לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במוקד ההזמנות של י. בלוי

bloy.co.il • 054-856-40-33

bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות לתופת

עימוד שהופך טקסט ליצירה

otl74041@gmail.com | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים

י. בלוי עד הבית